

Zgodnje preprečevanje govorno-jezikovnih motenj: Prepoznavanje

✍ Franci M. Kolenc

Uspeh je nenehno uresničevanje vsega, kar ste želeli postati in delati.
(Ron Jensen)

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije. Odstopanja na teh področjih pomembno vplivajo na otrokovo vsakodnevno sporazumevanje in učenje. Razlikujemo otroke z lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Logopedija

To je veda o terapiji govorno-jezikovnih motenj (govornih napak) in odpravljanju le-teh. Ukvarja se z diagnostiko in terapijo. Ugotavlja prisotnost govorno-jezikovnih motenj, vzroke in posledice njihovega nastajanja ter načine njihovega preprečevanja in odpravljanja (Steiner, Keršič, 2000). Logopedija spada v področje medicinske, pedagoške, psihološke in socialne službe, zato je zelo pomembno, da med seboj sodelujemo in s tem dosežemo najboljše rezultate.

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami so skupina otrok, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije. Odstopanja na teh področjih pomembno vplivajo na otrokovo vsa-

kodnevno sporazumevanje in učenje. Posledice motenj se odražajo na otrokovi sposobnosti interakcije z okoljem, učenju prek jezika in vedenju že v predšolskem obdobju. V šolskem obdobju se motnje odražajo tudi pri usvajanju in izkazovanju šolskega znanja in veščin, medosebnih odnosih, vedenju in čustvovanju. Pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami praviloma obstajajo neskladja med besednimi in nebesednimi sposobnostmi, pri čemer so nebesedne sposobnosti običajno boljše od besednih.

Govorno-jezikovno motnjo opredeli logoped v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev motnje. Motnje se pojavljajo na kontinuumu od lažje do težke motnje na enem ali več področjih: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost govora.

Pomemben dejavnik za opredelitev govorno-jezikovne motnje je ugotovitev, da govorno-jezikovna motnja pomembno vpliva na otrokove vzgojno-izobraževalne potrebe in njegovo delovanje ter uspešnost v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Govorno-jezikovne motnje se lahko pojavljajo samostojno kot primarne motnje, sekundarne motnje (kot posledica drugih motenj) ali kot pridružene motnje hkrati z drugimi motnjami, če so ugotovljena odstopanja v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev govorno-jezikovne motnje.

V skupino otrok z govorno-jezikovnimi motnjami *NE* uvrščamo otrok:

- s težavami na govorno-jezikovnem področju, ki same po sebi ne zmanjšujejo zmožnosti otrokovega sporazumevanja in ne vplivajo na njegovo socialno vključevanje in proces uče-

nja ter pri katerih zadostuje ambulantna logopedska obravnava;

- z odstopanji na področju komunikacije, govora in jezika, ki se pojavljajo v sklopu ugotovljenega globalnega razvojnega zaostanka predšolskega otroka in jih ne moremo opredeliti v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev govorno-jezikovne motnje;
- z motnjami v duševnem razvoju, z izjemo otrok z motnjo v duševnem razvoju, pri katerih poleg pomembno znižanega splošnega intelektualnega funkcioniranja ugotavljamo še dodatno pomembno večje odstopanje na področju govorno-jezikovnega razumevanja in izražanja, kot je običajno za opredeljeno motnjo v duševnem razvoju;
- z izgubo sluha, večjo od 30 dB, ki sama po sebi povzroča zaostanek v razvoju govorno-jezikovne komunikacije;
- s čustvenimi in vedenjskimi motnjami z odstopanji na področju govorno-jezikovne komunikacije, ki jih ne moremo opredeliti v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev govorno-jezikovne motnje, npr. selektivni mutizem;
- z motnjami aktivnosti in pozornosti (ADHD – otrok ima težave s pozornostjo in je pretirano motorično dejaven), pri katerih težave v govorno-jezikovni komunikaciji (težave s slušno pozornostjo, sledenjem navodilom, prekomernim govorjenjem ipd.) niso posledica odstopanj na področju govorno-jezikovnega razumevanja in izražanja, ki bi jih lahko opredelili v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev govorno-jezikovne motnje;

- ki so dvo- ali večjezični in pri katerih se odstopanja na področju govorno-jezikovnega razumevanja in izražanja pojavljajo le v razumevanju in uporabi enega jezika, v drugem jeziku pa se te motnje ne pojavljajo.

Kriteriji

Glede na govorno-jezikovne motnje razlikujemo otroke z lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami.

a) Otroci z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrokova govorno-jezikovna komunikacija odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok vsaj na enem od teh področij: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost govora.

Razumevanje jezika je v skladu s kronološko starostjo otroka. Razumljivost otrokovega govora je lahko zmanjšana zaradi nadomeščanja, popačenja in izpuščanja več glasov, neustreznega ritma, tempa in hitrosti govora. Otrok s pomočjo govora pretežno učinkovito prenaša informacije, pri tem pa potrebuje več spodbud in pomoči kot vrstniki.

V predšolskem obdobju gre pri otroku lahko za takšen zaostanek v razvoju govora in jezika, da vpliva na otrokovo socialno vključevanje.

V šolskem obdobju potrebuje predvsem podporo in prilagoditve pri učenju zahtevnejših jezikovnih vsebin, pri usvajanju učnih vsebin in izkazovanju znanja.

b) Otroci z zmernimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrokova govorno-jezikovna komunikacija pomembno odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok na večih področjih: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost.

Zmožnost razumevanja jezika je lahko zmanjšana predvsem na višjih jezikovnih ravneh. Razumljivost otrokovega govora je zmanjšana zaradi ene ali več motenj, kot so nadomeščanje, popačenje in izpuščanje več glasov ali

zlogov, neustrezna raba ali izpuščanje besed, skromnejše besedišče, neustrezna sintaksa, krajša povprečna dolžina povedi, zaostanek v fonološkem razvoju, neustrezni ritem, tempo in hitrost govora ter podobno. Otrok s pomočjo govora učinkovito komunicira le z znanimi ljudmi.

Otrok tako v predšolskem kot v šolskem obdobju potrebuje sistematično pomoč in podporo pri usvajanju, razumevanju, izražanju in/ali smiselni rabi govora, jezika in komunikacije. Lahko si pomaga z dopolnilno ali nadomestno komunikacijo.

“*Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami so skupina otrok, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije.*”

V šolskem obdobju potrebuje sistematično pomoč in podporo pri usvajanju, utrjevanju in izkazovanju znanja. Lahko ima težave na področju priklica besed, zapomnitve novih izrazov, tvorbe povedi, z besednim redom, besedno morfologijo, uporabo abstraktnih besed, fonologijo.

Govorno-jezikovne motnje pomembno vplivajo na usvajanje večšin branja in pisanja ter posledično na celotno otrokovo učno uspešnost.

c) Otroci s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami

Otrokova govorno-jezikovna komunikacija je glede na otroke enake kronološke starosti zelo omejena. Otrok se v omejenem obsegu učinkovito sporazumeva pretežno z osebami iz ožje okolice. Sporazumeva se z gestami, posameznimi glasovi, besedami in kratkimi povedmi.

Otrokovo razumevanje jezika je lahko slabo razvito, zato potrebuje prilagojen način podajanja informacij in uporabo konkretnih vizualnih pripomočkov. Razumljivost njegovega govora je bistveno zmanjšana zaradi slabše razvitih sociopragmatičnih veščin, nadomeščanja, popačenja in izpuščanja več glasov in zlogov, neustrezne rabe ali izpuščanja vsebinskih besed, težav s priklicem besed in siro-

mašnega besedišča, težav v motorični realizaciji govora, neustrezne sintakse, poenostavljenih in okrnjenih povedi, zaostanka v fonološkem razvoju, neustreznega ritma, tempa in hitrosti govora ter podobno. Tempo usvajanja jezika je pri otroku bistveno okrnjen in potrebuje sistematično logopedsko obravnavo tako v predšolskem kot v šolskem obdobju.

Sposoben je uporabljati dopolnilno in nadomestno komunikacijo. V šolskem obdobju je otrokova učna uspešnost zelo zmanjšana.

d) Otroci s težkimi govorno-jezikovnimi motnjami

Učinkovitost otrokove komunikacije je glede na otroke enake kronološke starosti pomembno zmanjšana. Otrok izraža velik zaostanek ali težke motnje funkcionalne komunikacije z vrstniki in odraslimi. Večinoma so moteni vsi vidiki govora in jezika ter komunikacije: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost.

Otrokovo razumevanje jezika je lahko omejeno na razumevanje znanih besed in fraz v znanih okoliščinah, ki jih uporabljajo osebe iz ožje okolice. Otrok za sprejemanje jezika in ustvarjanje jezikovnih konceptov potrebuje veliko konkretnih pripomočkov in skrajno poenostavljen način govora. Otrok se govorno ne izraža ali pa je njegov govor za okolico nerazumljiv. Lahko ima težave pri prenašanju pomena s krettnjo.

Otrok potrebuje logopedsko pomoč pri sistematičnem učenju uporabe enostavne nadomestne in dopolnilne komunikacije, ki podpira komunikacijo v ponavljajoči se vsakodnevni komunikaciji.

Tokrat smo opredelili lažje, zmerne, težje in težke govorno-jezikovne motnje. V prihodnji številki bomo pisali o delu logopeda z otrokom s tovrstnimi motnjami. ■

Literatura

Steiner, Majda; Keršič, Jana (2000): *Speech viewer 2. Del 1, Speech viewer 2 pri obravnavi otrok z artikulacijskimi motnjami*. Ljubljana: MŠŠ, ZRSŠ.

Žnidarič, Darinka (1993): *Otrokov govor*. Ljubljana: ZRSŠŠ.